

Turkish Resistance Poetry: A Review

Neda Hatami¹

Shiraz University, Faculty of Persian Language and Literature of Education Ministry,
Teacher, Principle

Gholamreza Kafi

Ph.D. in Persian language and literature, professor at the faculty of Persian

Ali Asghar Mottahedpour

Turkish poet, writer and translator

Received: 2022/04/30 | Accepted: 2022/06/06

Abstract

The present essay examines resistance poetry in Turkey and tries to introduce various Turkish literary trends that spread elements such as freedom, justice, anti-tyranny, nationalism, war, homeland, religion, etc. In this research, the issue of war has been discussed more due to its prevalence in the history and literature of Turkey, but along with it, freedom-loving, humanist and socialist streams have also been introduced. According to the studies carried out during the constitutional period, when the poets have not yet completely separated from the Ottoman literature, one can see the value-oriented literature that takes a heroic view of war and expands concepts such as religion, martyrdom, homeland, and victories and defeats. By the outbreak of World War II, Turkish literature changed and took on a socialist form. The changes resulting from the Second World War make the Turkish resistance literature change from a heroic and value-oriented approach to a critical and anti-war one in which topics such as society, people and politics are very prominent, poets have a humanist perspective and seek to spread anti-war poetry. Despite, such an approach in Turkish literature does not finish with the end of the WWII, but Turkish poets always go along with social developments by addressing the resistance themes.

Keywords: resistance literature, war literature, Turkish literature, Turkish poetry, resistance poetry.

1. E-mail: hatamineda7373@gmail.com

مروری بر شعر پایداری ترکیه

ندا حاتمی^۱

دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه کازرون

غلامرضا کافی

دکترای زبان و ادبیات فارسی، استاد دانشکده زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه شیراز

علی اصغر متحد پور

شاعر، نویسنده و مترجم زبان ترکی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۱۰ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۱۶

چکیده

جستار حاضر به بررسی شعر پایداری ترکیه می پردازد و سعی دارد جریان های ادبی مختلف ترکیه را که اشاعه دهنده مولفه هایی مثل آزادی، عدالت، ظلم ستیزی، ملی گرایی، جنگ، میهن پرستی و... هستند معرفی نماید. در این پژوهش موضوع جنگ بخاطر گستردگی آن در تاریخ و ادبیات ترکیه بیشتر مورد بحث قرار گرفته است اما در کنار آن جریان های آزادی خواه، انسان محور و سوسیالیستی نیز معرفی شده اند. طبق بررسی های انجام شده در دوره مشروطه، وقتی هنوز شاعران به طور کامل از ادبیات عثمانی جدا نشده اند میشود ادبیات ارزش محوری را دید که نگاهی سلحشورانه به جنگ دارد و مفاهیمی مثل دین، شهادت، میهن و پیروزی ها و شکست ها را بسط می دهد. با رخ دادن جنگ جهانی دوم ادبیات ترکیه دگرگون شده و چهره ای سوسیالیستی به خود می گیرد. تغییرات حاصل از جنگ جهانی دوم باعث می شود ادبیات پایداری ترکیه از ادبیاتی سلحشورانه و ارزش محور به ادبیاتی انتقادی و جنگ ستیز تبدیل شود که در آن موضوعاتی چون اجتماع، مردم و سیاست بسیار برجسته اند، شاعران نگاهی انسانی دارند و در پی گسترش شعر ضد جنگ هستند. البته چنین رویکردی در ادبیات ترکیه با اتمام جنگ جهانی دوم خاتمه نمی یابد بلکه شاعران ترک همواره با پرداختن به مضامین پایداری هم سو با تحولات اجتماعی پیش می روند.

واژگان کلیدی

ادبیات پایداری، ادبیات جنگ، ادبیات ترکیه، شعر ترکیه، شعر پایداری.

1. E-mail: hatamineda7373@gmail.com

مقدمه

ادبیات پایداری گونه ای ادبی است که نمایانگر مبارزه ها و ایستادگی مردمان است. این نوع ادبی به آثاری اطلاق میشود که تحت تأثیر شرایطی چون اختناق، استبداد داخلی، نبود آزادی های فردی و اجتماعی، قانون گریزی و قانون ستیزی با پایگاه های قدرت، غصب و غارت سرزمین و سرمایه های ملی و فردی شکل میگیرد؛ بنابراین، جانمایه این آثار، مبارزه با بیداد داخلی یا تجاوز بیرونی در همه حوزه های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ایستادگی در برابر جریانهای ضد آزادی است (سنگری، ۱۳۸۳: ۴۵)

ادبیات پایداری بیانگر درد ها و رنج هایی است که در برهه های تاریخی بر ملت ها یا بخشی از آن ها می گذرد؛ لذا پیوسته نمایشگر اضداد است. مرگ را در برابر حیات و آزادی را در مقابل اسارت مطرح می کند. بنا به گفته استفان پسندر ناقد انگلیسی «درد و رنج و بدی از امور جدید نیستند، اگر چه در برهه هایی وضوح بیشتری پیدا می کند.» (محسنی نیا، ۱۳۸۸: ۱۴۶). میرصادقی نیز همچون استفان پسندر نمود های پایداری را به دورانی خاص اطلاق می دهد و این دوران خاص تاریخی را بستر پیدایش ادبیات پایداری معرفی می نماید (شریف پور، بصیری، افتخاری، ۱۳۹۸: ۱۸۱). بر این اساس ادبیات پایداری هر دوره طبق خصوصیات ممیزه همان دوران شکل می گیرد و در شکل، فرم، محتوا و تمام جهت گیری ها از شرایط زیستی، تاریخی، اجتماعی و سیاسی آن برحه از زمان تاثیر می پذیرد. در این میان ادبیات پایداری ترکیه نیز تحت تاثیر تحولات تاریخی و رویداد های سیاسی و اجتماعی متنوع در هر دوران از زیست خود صفات خاصی را بروز داده و شکل تازه ای به خود می گیرد. حوادث گوناگون و تاثیر پذیری ترکیه از دو جنگ جهانی باعث می شود شعر پایداری ترکیه از عمق و تنوع فراوانی

برخوردار گردد و دوره های متعددی را پشت سر بگذارد.

مقاله حاضر تلاش می کند ادبیات پایداری ترکیه را معرفی کرده و رویکرد های مختلف موجود در آن را بررسی نماید و به اتفاقات تاریخی مثل جنگ، انقلاب ها و... که زمینه ساز بروز این نوع ادبی در ترکیه بوده اند بپردازد. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان می دهد که در ترکیه شاعران بسیاری تحت تاثیر جنگ شعر سروده اند و شاعران بسیاری نیز به سرایش شعر ضدجنگ پرداخته اند، شعری که عمیقاً به بیان تاثیرات مخرب جنگ می پردازد. علاوه بر این می توان در ادبیات ترکیه جریان های ناسیونالیسم و رئالیسم سوسیالیستی را مشاهده کرد که همواره حضوری قدرتمند داشته اند و برخی شاعران این جریان ها مثل ناظم حکمت و آتیلایلهان توانسته اند با برجسته کردن مفاهیم انسانی ادبیات ترکیه را به ادبیاتی جهانی تبدیل کنند.

پیشینه پژوهش

در ترکیه مقالات و پایان نامه های متعددی راجع به ادبیات پایداری و جنگ نگاشته شده است که همگی نشان دهنده گستردگی این نوع ادبی در این کشور هستند. این مقالات علاوه بر این که به کلیت مفهوم جنگ در شعر ترکیه پرداخته اند تاثیر هر جنگ و هر رویداد تاریخی را به طور مجزا بر ادبیات ترکیه بررسی نموده اند. در این میان شاهان هوردنیا در قالب پژوهشی تحت عنوان «جنگ جهانی دوم در ادبیات ترکیه» به بررسی آثاری که تحت تاثیر جنگ جهانی دوم نگاشته شده اند پرداخته و اردوغان کول این برهه از ادبیات ترکیه را از منظر دیدگاه ضد جنگ بررسی کرده است. در کنار این پژوهش ها دومان هالوک و صالح کور آلپ به کلیت جنگ در ادبیات ترکیه توجه کرده اند و با ارائه پژوهش «منابع جدید ادبیات ترکی» «جنگ و ادبیات» کلیتی از ادبیات پایداری ترکیه را ارائه داده و ویژگی ها و گرایشات مختلف این رویکرد را نشان داده اند. علاوه بر منابع متعددی که در ادبیات ترکیه وجود داشته و به جنگ های مختلف و تاثیر آن ها بر شعر ترکی

می‌پردازند می‌توان از چند پژوهش محدود در ایران نیز به عنوان پیشینه این پژوهش نام برد.

در مقاله ای با عنوان «درآمدی بر ادبیات ترکیه» محمد امین سیفی کلیاتی راجع به ادبیات مدرن ترکیه ارائه نموده است. علاوه بر این با بررسی های انجام شده در این زمینه می‌توان مقاله ای از دکتر علی جهان شاهی افشار را معرفی کرد که به بررسی مولفه های پایداری در شعر ناظم حکمت می‌پردازد. اگر چه ناظم حکمت نماینده برجسته ای برای ادبیات ترکیه است اما برای کسب شناخت دقیق تر لازم است به طور کامل تر و همه جانبه تر به مساله ی پایداری در ادبیات ترکیه پرداخته شود و این مفهوم در دوره های تاریخی متعدد و نحله های ادبی مختلف بررسی گردد.

با وجود این که ادبیات پایداری ترکیه در کشور ایران چندان مورد بررسی قرار نگرفته اما در این حوزه و به خصوص درباره ی ادبیات جنگ، مقاله ها و پایان نامه های بسیاری در ترکیه نگاشته شده است. این تعدد پژوهش ها هم می‌تواند منبع مناسبی را در اختیار قرار دهد و هم خود نشان دهنده ی اهمیت ادبیات پایداری در کشور ترکیه است.

بررسی شعر پایداری در ادبیات ترکیه

شعر پایداری ترکیه را می‌توان از نظر دوره زمانی به سه مرحله تقسیم کرد. این گونه ادبی «پیش از ورود اسلام»، «در دوره اسلامی» و بعد از «جریان نوسازی ترکیه» طبق شرایط هر برهه تاریخی ویژگی و شکل خاصی را به خود گرفته و فرم متمایزی را ایجاد کرده است. البته در دوران قبل از نوسازی و مشروطه، شعر پایداری ترکیه چندان متنوع نبوده و بیشتر حول قهرمانی ها، سلحشوری های ملی و دینی و حماسه ها شکل گرفته است. اما پس از جریان نوسازی شاعران بیش پیش هویت و نگاه شخصی شان را در حوزه پایداری تجلی بخشیده اند و

رویکردهایی متنوع و متمایز با رویکرد های قبلی را به تصویر کشیده اند .

علاوه بر این باید دانست که تا قبل از دورهٔ نوسازی چون جنگ ها از نظر جغرافیایی از استانبول فاصله داشتند و در کشور های دیگری که مورد هجوم دولت عثمانی بوده ، صورت می گرفته اند ، نمی توانستند مردم ترکیه را از نظر عاطفی چندان در گیر کنند و بر زندگی فردی و اجتماعی آن ها تاثیر چندانی بگذارند . بنابراین شعرها و آثاری که در مورد این نبردها وجود دارند غالبا سروده ی شاعرانی نظامی هستند که خود در این جنگ ها شرکت داشته اند (هارون دومان ، کور آلپ گورسدر ، ۲۰۰۹ : ۴۵) .

از این رو طبیعی است که شعر پایداری ترکیه پیش از جریان مشروطه تنوع چندانی نداشته باشد و نگاه طبقهٔ خاصی از اجتماع را بروز داده و تحت تاثیر نظام فکری مسلط شکل بگیرد . این در حالی است که در تمام جنگ هایی که بعد از دوران جمهوری رخ داده اند استانبول و مردم ترکیه مستقیما در گیر بوده اند و شرایط زندگی شان کاملا تحت تاثیر این جنگ ها قرار گرفته است . از این رو در ادبیات پایداری ترکیه جنگ کریمه که بین سال های "۱۸۵۳" تا "۱۸۵۶" از لحاظ در گیر شدن مردم و تاثیر پذیرفتن زندگیشان از شرایط جنگی ، آغاز یک دورهٔ جدید است . در واقع جنگ در این دوران به تجربه ای عمومی برای تمام مردم ترکیه تبدیل شده بود .

علاوه بر تقسیمات پیشین بعد از فروپاشی عثمانی و جریان نوسازی ترکیه نیز اتفاقاتی تاریخی وجود دارند که خود شعر پایداری مدرن ترکیه را به دسته بندی های دیگری تفکیک می کنند . در این بین جنگ جهانی اول ، جنگ استقلال ترکیه و جنگ جهانی دوم از نقاط کلیدی این روند بوده و دوره هایی را ایجاد می کنند که می شود در آن می توان شعر پایداری ترکیه را دارای فاصلهٔ معنا داری در قیاس با دوره های پیشین دید .

در یک جمع بندی می توان گفت که شعر جنگ جهانی اول در ترکیه با این

که پایه های شعر مدرن ترکی را ایجاد می کند اما هنوز ریشه در شعر کلاسیک دارد و به طور کامل نتوانسته است از شعر دوران عثمانی جدا گردد. علاوه بر این در این زمان در کنار اشعار ارزش محور که به قهرمانی ها، شهادت و دفاع از دین و میهن می پردازند، می توانیم شعر ضد جنگ را نیز مشاهده کنیم. شاید این دوره دوران گذاری در شعر پایداری ترکیه باشد که طی آن شاعران ترک کم کم از رویکرد ارزش محور به جنگ و نگاه ملی گرایانه، سلحشورانه و قهرمان پرور به آن عبور کرده و تبدیل شاعرانی ضد جنگ و سوسیالیست می شوند.

موضوع دیگری که در این مقاله به آن پرداخته خواهد شد، شعر جنگ جهانی دوم است. تفاوت بین اشعار جنگ جهانی اول و دوم را در ادبیات ترکیه می توان با مقایسه ی دو شاعر بزرگ یعنی یحیی کمال و کاراکوچ توضیح داد. کاراکوچ به عنوان نمونه ای از شاعران جنگ جهانی اول درباره ی حماسه هایی که به پیروزی ختم می شوند صحبت می کند و نگاه مثبتی نسبت به جنگ دارد. از این رو در اشعارش از جنگ حمایت و پشتیبانی می کند و این حمایت از جنگ و قهرمانان میهن را، وظیفه ی هر شاعری می داند. از سوی دیگر یحیی کمال را به عنوان نمونه ای از شاعران جنگ جهانی دوم داریم که در اشعار جنگ، تقابل مرگ و زندگی در جنگ را مورد توجه قرار می دهد و اشعارش فرم مرثیه به خود می گیرند. بر این اساس می توان گفت که در شعر جنگ جهانی اول روح حماسی، پیروزمندی و جنگ طلبانه دیده می شود، در حالی که شاعران جنگ جهانی دوم نگاهی واقع گرایانه دارند و جنگ را تقبیح کرده و تلخی های آن را مورد توجه قرار می دهند (ساغلام، ۲۰۱۴: ۸۱).

به علاوه در این دوره گذار می توان بروز مولفه های پایداری گسترده تری را مشاهده کرد. در این دوران مفاهیمی مثل آزادی، عدالت، صلح، ملیت، ظلم ستیزی و... در شعر ترکیه نمود فراوانی پیدا کرده. می توان گفت شعر ترکیه بعد از

جنگ استقلال هیچ گاه از چنین مفاهیمی خالی نبوده و این امر خود باعث شده جریان های متعدد ادبی در ترکیه هر کدام با رویکرد و زاویه دیدی متفاوت به این مفاهیم بپردازند و شعر و ادبیاتی متعهد به انسان و جامعه را ارائه دهند. بر این اساس می توان دوره های مختلف شعر ترکی را نام برد که در آن ادبیات اعتراض، جنگ و پایداری برجسته است. شاید بهترین نمونه های این نوع ادبیات را بشود در دوره ی جمهوریت و در ادبیات ناسیونالیسم ترکیه دید. بعد از این جریان نیز می توان نمود سوسیالیسم را در دوره های مختلف ادبیات ترکیه مشاهده کرد.

۱.۲. شعر پایداری ترکیه پیش از اسلام

با بررسی تاریخ ادبیات ترکیه و با رجوع به کتیبه های اورخون که به عنوان قدیمی ترین مکتوبات ترکان و جزو ادبیات باستانی آن ها در نظر گرفته می شوند، می توان منابعی غنی درباره جنگ در ادبیات ترکیه یافت. به خصوص این که ترک ها به عنوان مردمانی جنگ آور همواره در نبرد های متعددی شرکت داشته اند. در این چهارچوب به عنوان نمونه: حماسه ها، آوازهای عامیانه، نوحه ها، شعرها، داستانها، رمان ها و آثار نمایشی ترکی و ... را می توان نام برد که همگی مفاهیم مربوط به جنگ را بروز داده اند (شاکر، ۲۰۱۸: ۳).

پس از این عصر باستانی می توان به ادبیات ترکیه در قدیم ترین دوران خود که به زمان امپراطوری هون برمیگردد و به عصر «حماسه» و «ادبیات شفاهی» مشهور است، اشاره کرد. البته از این دوران به دلیل شفاهی بودن آثار اسناد مکتوب چندانی وجود ندارد، برای همین اطلاعات مربوط به آن محدود است اما از آن جا که سرودن اولین نمونه اشعار حماسی ترکی به این زمان باز می گردد، باید پذیرفت که ترکها حدود شانزده سده صاحب نوعی شعر حماسی بوده اند و گواه آن گزارش پریسکوس، ملازم سفیر روم شرقی در روزگار آتیلا پادشاه سلسله هون است که ماجرای خواندن شعری حماسی در دربار این پادشاه را وصف می کند (هارون دومان، کور آلپ گورسدر، ۲۰۰۹: ۳۶).

از میان حماسه های به دست آمده از منابع ترکی مربوط به این دوران می توان از داستان هایی مثل (آلپر تونگا) و حماسه ی اوغوز و افسانه ی مهاجرت که در میان عامه مردم نیز رایج بوده اند ، نام برد (همان)

به طور کلی در مورد این دوران از ادبیات پایداری ترکیه می توان گفت که آثار به جا مانده از این برهه تاریخی بیشتر ماجرای ملت ها ، قهرمانان آن ها ، پایداریشان در برابر حوادث طبیعی ، جهان و جامعه را شامل می شده . علاوه بر این گاهی افسانه ها و داستان های متعدد دینی-قهرمانی نیز در بین این آثار دیده می شود (همان).

بعد از این دوره و پیش از ورود به دوران اسلامی می توان به منابعی مثل سنگ نوشته های اورخون ، کتیبه های ینسی و بناهای یادبود گوک ترک اشاره کرد که هم از نظر زبان و هم محتوا بسیار با اهمیت هستند و مبارزات ترک ها را با چینی ها نشان می دهند . در این آثار برای نمایاندن جنگ از نشانه (سرنیزه) استفاده می شود و می توان از این آثار دریافت که در آن زمان برای مردم ترکیه جنگ یک اتفاق طبیعی محسوب میشده که در طول سال پنج یا شش مرتبه رخ می داده است .علاوه بر این در این آثار از اشخاص متعددی نام برده شده که همگی شخصیت هایی تاریخی هستند نه افسانه ای . (همان : ۳۹)

۲.۲. شعر پایداری ترکیه پس از اسلام

با گرایش دسته جمعی ترک ها به اسلام ، اولین آثار تولید شده تحت تاثیر دین اسلام در دوره سلجوقیان بزرگ، قراخانیان و چاگاتای شکل گرفت . در واقع در بازه قرن دهم که ترکان به طور دسته جمعی مسلمان می شوند و قرن سیزدهم که سرآغاز شکل تاره ای از ادبیات است اولین آثار ادبی نگاشته شده تحت تاثیر فرهنگ اسلامی در قالب ادبیات دوره گذار شکل می گیرد . از آن پس دوران تازه ادبیات ترکیه تحت تاثیر زبان عربی و فارسی و فرهنگ اسلامی با عنوان ادبیات

دیوان به طور موثر و با ویژگی ها و قواعد منحصر به فردش از قرن سیزدهم آغاز می شود و تا قرن نوزدهم ادامه می یابد. از سوی دیگر «دوره ادبیات شفاهی» پیش از اسلام، تحت عنوان «ادبیات عامیانه» با تغییرات جزئی تحت تأثیر فرهنگ اسلامی، به رشد خود ادامه می دهد. به عبارت دیگر «ادبیات عامیانه» تبدیل به شکل جدید ادبیات پیش از اسلام شده و تحت تأثیر تمدن اسلامی ادامه می یابد. (کوکن، حسن حسین: ۲۰۲۰: ۳۲)

بر این اساس با پذیرش دسته جمعی اسلام توسط ملت های ترک جهان بینی و نظام عقیدتی اسلامی در میان آن ها رایج می شود. رواج این نظام عقیدتی باعث ایجاد تغییرات فرهنگی و اجتماعی فراوانی در میان آن ها می شود. رخ دادن چنین تغییراتی بر نوع جنگی که ترک ها تجربه می کردند نیز تأثیر گذاشت. اگر چه ترک ها همچنان روحیه سلحشوری خود را حفظ نمودند، اما با ورود اسلام هدف از مبارزه در میان جنگجویان ترک تغییر کرد و جنگ از اتفاقی ملی-قهرمانی تبدیل به امری دینی و الهی گشته و به جهاد برای حفظ و گسترش دین اسلام بدل شد. بر این اساس در این دوران هدف اصلی جهاد، گسترش کلام الهی و جهانی کردن دین اسلام و تبدیل کردن شریعت به عنصر غالب در جهان بود. چنین دیدگاهی به وضوح در آثار ادبی این برهه نیز منعکس شد. در این دوران حماسه ها به عنوان اولین محصولات ادبیات عامه گسترش پیدا کردند (هارون دومان، کور آلپ گورسدر، ۲۰۰۹: ۴۱).

حماسه ساتوک بوگرا خان که درباره مبارزات حاکم قراخانیان، اولین دولت مسلمان ترک، با غیر مسلمانان نگاشته شده بود اولین حماسه ای است که با درک و تأثیر از دیدگاه اسلامی شکل گرفت و به وقایع رخ داده در محور جنگ های مسلمانان و کفار پرداخت. بعد از آن حماسه ماناس با حفظ ردپای حماسه های قدیمی ترکان به مبارزه دلاوری به نام مناس با کفار پرداخت. این حماسه که کاملاً به صورت منظوم سروده شده طولانی ترین حماسه جهان با بیش از چهارصد هزار

بیت است به علاوه حماسه بطل قاضی، حماسه چنگیز خان که بخشی از تاریخ ترکیه است (انجمن تورک ادبیاتی، ۲۰۰۷).

۳.۲. ادبیات پایداری ترکیه در عصر نوسازی:

بعد از فروپاشی دولت عثمانی فرهنگ ترکی در عصر نوسازی تحت تاثیر تمدن غرب قرار گرفت و نهاد های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی ترکیه شخصیت اروپایی پیدا کردند. ساختار فکری شاعران و روشنفکران دستخوش دگرگونی شد و این دگرگونی باعث گشت که جامعه ی روشنفکری به فکر رقابت ترکیه با اروپا بیفتد. در واقع در این دوران ترکیه در کنار الگوگیری از غرب دچار نوعی غرب گریزی و پانترکیسم نیز شد که حاصل رقابت با غرب بود. چنین اتفاقی باعث شد زندگی ادبی اهالی فرهنگ در طول دوره ای چهل یا پنجاه ساله هویت تازه ای کسب کند. در این دوران ترکیه جنگ های مختلفی را تجربه می کند که همگی بر ادبیات تاثیرات قابل توجهی گذاشته اند و در شکل گیری هویت تازه ی هنر ترکیه موثرند. (هارون دومان، کور آلپ گورسدر، ۲۰۰۹: ۴۴)

دشمنان ما: ابرهای تاریک بر فراز وطن؛ آنها علیه ما متحد هستند، ارمنی ها، بریتانیایی ها، فرانسوی ها/ همه ی صلیبی ها با هم /وطن مرا در میان گرفته اند. (KAYAK, 2016) ..

۳.۲.۱. «۱۸۲۸-۱۸۲۹» جنگ عثمانی و روسیه :

جنگ عثمانی و روسیه که در سال ۱۸۲۸ رخ داد در بسیاری از منظومه های حماسی مورد توجه شاعران قرار گرفت و بر ادبیات عامیانه نیز تاثیر گذاشت. در واقع اشعار مربوط به این جنگ ترکیبی از شعر دیوان ترکیه (شعر کلاسیک) و شعر عامیانه آن هاست و تاریخ گسترده فرهنگ عامیانه را نشان می دهد. علاوه بر این می توان در آن ها مفاهیم غنی دینی و حضور عناصر جغرافیایی را مشاهده نمود. در این اشعار احساس نفرت شاعران در برابر حملات مداوم روسیه منعکس شده

است و در کنار آن می توان غلبه نوعی نگرشی ملی گرایانه ، پررنگ بودن روح ترکی و عطش پیروزی را مشاهده کرد. (همان : ۴۷)

۲.۳.۲. « ۱۸۵۳ » جنگ کریمه

جنگ کریمه بازتاب گسترده ای در ادبیات ترکیه دارد . این جنگ که در اکتبر ۱۸۵۳ بین امپراطوری روسیه و امپراطوری عثمانی به علاوه ی فرانسه و بریتانیا رخ داد تا سال ۱۸۵۶ ادامه داشت و نهایتاً با امضای پیمان پاریس پایان یافت . در ادبیات ترکیه انعکاس جنگ کریمه به همراه احساسات پیروزمندانه است و غرور و شادی حاصل از پیروزی موضوع این شعرهاست (گران ، ۲۰۱۳ : ۴۶). البته باید گفت که بازتاب جنگ کریمه بیشتر از طریق مطبوعات صورت گرفته است و بعد ها اسناد و مکاتبات مربوط به آن در دو جلد جمع آوری گشته . با این وجود شاعران بسیاری این جنگ را در اشعار خود منعکس کرده اند . از جمله عاشیق ها که در میان آن ها به عنوان مثال می توان به عاشیق هایی مثل : عاشیقراوی ، عاشیق ابراهیم ، عاشیق افکاری ، بزمی و عاشیق سوروری اشاره کرد . (هارون دومان ، کور آلپ گورسدر ، ۲۰۰۹ : ۵۲)

۳.۳.۲. « ۱۸۷۷-۱۸۷۸ » جنگ مسکویت (جنگ عثمانی - روسیه)

جنگ مسکویت که فروپاشی دولت عثمانی را تضمین کرد یکی از مهم ترین مباحثی است که می توان به آن پرداخت . این جنگ زخم های عمیقی بر افکار عمومی گذاشت و به طور گسترده در ادبیات انعکاس یافت . در ابتدا میتوان شاعرانی مثل نامک کمال ، معلم ناچی (۱۸۹۳-۱۸۵۰) ، معلم فیضی (۱۰۱۰-۱۸۴۲) ، حسینروچی (م. ۱۹۰۲) ، سلیمان نظیف (۱۸۷۰-۱۹۲۷) و علی اولوی را نام برد که درباره ی این جنگ شعر سروده اند .

رد پای این جنگ را در ادبیات عامه و در آهنگ های محلی نیز می توان مشاهده کرد . شاعران بسیاری تجربیات و خاطرات خود درباره ی این جنگ را به شعر تبدیل کرده اند و علی الخصوص به موضوع مهاجرت مردم بعد از بمباران

روس ها پرداخته اند. (هارون دومان ، کور آلپ گورسدر ، ۲۰۰۹: ۶۰)

۴.۳.۲. «۱۸۹۷» جنگ تسالی

جنگ تسالی در سال ۱۸۹۷ بین ترکیه و یونان شکل گرفت و با پیروزی ترک ها پایان یافت البته این پیروزی بیش از آن که در حوزه ی نظامی باشد در حوزه ی سیاسی بود. این جنگ هم مانند جنگ های دیگری که از آن ها نام برده شد در ادبیات ترکیه و به خصوص ادبیات عامه به تصویر کشیده شده است. افرادی مثل شیخ کایسری ، شیخ صفوت و شیخ محمد از جمله شاعران ادبیات عامه اند که به این جنگ پرداخته اند و به خصوص با سخن گفتن از امپراطوری عثمانی در این اشعار ملی گرایی و رگه های پانترکیسم را به خوبی نشان داده اند. علاوه بر این شاعران ، افرادی مثل توفیق فیکرت ، رجاعی زاده محمود اکرم نیز درباره ی جنگ تسالی شعر سروده اند. البته اشعار توفیق فیکرت را نمی توان به طور مستقیم به این جنگ مربوط کرد اما می توان گفت که شعر (غزه های حسن) او مستقیماً به جنگ تسالی بر می گردد. او در اشعار خود به مضامین مختلفی مثل غرور ملی و افتخار به ترک بودن ، تصاویر سربازان در جنگ ، جانبازان ، شهادت ، الهام از تاریخ و قهرمانان تاریخی ، پرچم و وطن و آسیب های اجتماعی جنگ پرداخته است. (هارون دومان ، کور آلپ گورسدر ، ۲۰۰۹: ۶۸)

علاوه بر آنچه بیان شد باید گفت شعر هایی که در ابتدای جنگ تسالی و اندکی پیش از آن سروده شده اند هدفشان ایجاد انگیزه در سربازان ترک بوده است. اما پس از جنگ تسالی شاعران به ستایش قهرمانان و وصف لذت پیروزی می پردازند.

۵.۳.۲. «۱۹۱۲» جنگ بالکان

جنگ بالکان که در سال ۱۹۱۲ رخ داد مربوط به حمله ی کشور های بلغارستان ، یونان ، مونته نگرو و صربستان به امپراطوری عثمانی است. این کشور ها

برای آزاد کردن هم‌نژادان خود که تحت سلطه‌ی امپراطوری عثمانی زندگی می‌کردند به منطقه‌ی بالکان حمله کردند و نهایتاً با برقرار کردن پیمان پاریس به حاکمیت عثمانی در این ناحیه پایان دادند. اشعار متعددی درباره‌ی این جنگ سروده شده است. این اشعار در طول جنگ (شرکت در جنگ) را تشویق می‌کردند و حس انتقام جویی و نفرت از دشمن را در دل مخاطبان بیدار می‌نمودند، اما در پایان جنگ به خاطر شکست ترک‌ها و مهاجرت مردم از منطقه‌ی بالکان (اندوه ترک‌خانه) در شعرها منعکس می‌شود. علاوه بر اندوه مهاجرت، مشکلات پناهندگان ترک نیز مورد توجه شاعران قرار می‌گیرد. به علاوه‌ی این موضوعات در آثار شاعرانی مثل مهمت آکیف، ضیا گوک آلپ، عمر سیف الدین، حمدالله صوفی و رجب وحیی نشانه‌هایی از درگیری‌های قومی موجود در این جنگ نیز دیده می‌شود که در نوع خود قابل توجه است (گران، ۲۰۱۳: ۱۱۳).

۶.۳.۲. «۱۹۱۸-۱۹۱۴» جنگ جهانی اول

شعر ترکی عموماً دارای ساختاری یک پارچه است و همیشه در دوره‌های زمانی خاص، شاعران پیرو دیدگاه‌های مشخص و یک پارچه‌ای بوده و رویکرد سیاسی خاص همان دوره را در شعرشان منعکس می‌کرده‌اند. با وجود این که پیش از این نیز جنگ و اتفاقات تاریخی در شعر ترکیه جلوه پیدا می‌کرد اما تا قبل از جنگ جهانی اول و پیش از آغاز دوران مشروطه در ترکیه یعنی در دوران بین جنگ روسیه و عثمانی تا آغاز جنگ جهانی اول، اکثر شاعران ترک رویکرد هنر در خدمت هنر را پیش گرفته بودند. در این دوران شاعرانی حضور داشتند که جامعه و اتفاقات اجتماعی را همراهی نمی‌کردند؛ شاعرانی که برای جنگ نمی‌نوشتند و از آن تأثیر نمی‌پذیرفتند. اما با رخ دادن جنگ جهانی اول و پس از آن وقوع جنگ استقلال ترکیه، مضامین سیاسی و ملی و اجتماعی بسیار برجسته شد و در پیش زمینه قرار گرفت. از این رو ادبیات مدرن ترکیه، که عمدتاً شامل شعر بود تا نثر، تبدیل به ابزاری برای انتشار دادن اتفاقات جنگ جهانی اول شد. این شعرها

که شعر جبهه و شعر هایی برای توصیف قهرمانی ها هستند ، ابتدا حوزه ای از تاریخ را بوجود آوردند که بر اساس هویت مسلمانان و جهاد علیه مسیحیان اشغالگر شکل گرفته بود و در واقع هنوز جلوه گر دیدگاه های دوران ادبیات اسلامی ترکیه بود . در شعرهای جوانان که درباره جنگ جهانی اول و جنگ استقلال سروده شده بود ، نقوش و ارزش های سنتی به عنوان شکل و مضمون غالب خود را نشان می داد .هنوز شعر جنگ شامل مضامینی مثل شهادت ، جهاد ، تضاد کافر و مسلمان و.... بود . علاوه بر این یکی از مضامین برجسته در این دوران ستایش قهرمانان دوران کلاسیک و قهرمانان تاریخی ترکیه پیش از جنگ جهانی اول بود و می شد رد پای این قهرمانان ملی-دینی را در همه اشعار پایداری این دوران دید . درواقع در این زمان ادبیات ملی ترکیه با معیار هایی که هنوز کاملاً از سنت و ادبیات عثمانی جدا نشده بود، شکل می گرفت . (دومان ، ۲۰۱۸: ۱۰۲)

البته باید توجه داشت که جنگ جهانی اول ، مصادف با یکی از دوره های چند صدایی در شعر ترکیه است. در کنار شاعرانی که جنگ و قهرمانی ها را می ستودند ، هنرمندان ضد جنگ مانند ضیا گوک آلپ ، مهمت امین یوردآکول ، مهمت آکیف ارسوی ، عبدالله حمید طرهان و توفیق فیکرت ، در شعر هایشان عقاید ایدیولوژیک مختلفی را نشان می دادند . درواقع در این دوران شعر ارزش محور و شعر ضد جنگ را در کنار هم داریم.

هرچند رخ دادن جنگ جهانی اول باعث شد شاعران حماسه سرا و شاعران سنتی که غالباً درک هنر برای هنر داشتند به حاشیه رانده شوند اما همچنان میشد رد پای شعر کلاسیک ترکیه را در آثار منتشر شده در این زمان دید . در این دوران اگر چه شاعرانی مثل فیکرت ، آکیف و مهمت امین دیدگاه های متفاوت و متمایزی دارند؛ اما هیچ کدام منکر یکدیگر نمی شوند و با وجود صدا های متمایز، همگی تحت تاثیر فضای اجتماعی و اتفاقات پرشتاب تاریخی پیش می روند.

چهره ها / زبان ها / و رنگ پوستشان با هم فرق می کند / اما قساوت هایشان یکسان است. (مهمت آکیف ، چاناک قلعه)

در جنگ جهانی اول بهترین نمونه های شعری مربوط به اشعار سروده شده برای نبرد چاناک قلعه است . یکی از شاعرانی که در این حوزه شعر سروده ، ادريس صبيح است که به دليل دوره ای که آثار خود را در آن ارایه داده و شکل و محتوای این آثار ، در محدوده ی شاعران جریان ادبیات ملی قرار می گیرد . شعر (برادر من) ادريس صبيح یکی از ماندگار ترین اشعار ادبیات ترکیه است که شاعر آن را برای برادرش احمد توفیک که در جبهه های جنگ چاناک قلعه شهید شده ، نوشته است . می توان گفت تنها همین یک شعر، او را در زمره شاعران فراموش نشدنی ترکیه قرار داده است . از دیگر اشعار مهم او می توان شعر (چاناک قلعه) را نام برد که در دوران اسارت سروده شده است . (اولکوتسوی ، ۲۰۱۸: ۳۵)

آتشی که بیست و سه بهار را سوزاند / عجیب نیست اگر بر قلب گل ها داغ بگذارد / سنبل ها نباید پژمرده شوند / که خورشید تشنه ی قطره ای شبنم است. (ادريس صبيح ؛ برادر من)

۲.۳.۲. «۱۹۱۹» جنگ استقلال

جنگ استقلال ترکیه به جنبش سیاسی و نظامی ملی گرایان ترک در برابر تجزیه ی امپراطوری عثمانی پس از جنگ جهانی اول گفته می شود . در این جنگ ملت ترکیه با رهبری مصطفی کمال آتاترک برای دفاع از پرچم و ملیت خود وارد مبارزه شدند و توانستند نظام عثمانی را برانداخته و نظامی نوین را پایه گذاری کنند . جنگ استقلال شروعی دوباره برای مردم ترکیه بود . شاعران ترک با این که همچنان در حسرت سرزمین های از دست رفته ی بالکان شعر می سرودند اما با رخ دادن جنگ استقلال نوعی شور و امید جای این یاس ناشی از شکست در بالکان را گرفت . می توان گفت در این دوره شاعران نوعی شادی تلخ را در شعر های خود منعکس می کردند ؛ شادی ناشی از استقلال و تلخی ناشی از شکست در بالکان

(گران، ۲۰۱۳: ۲۰۰).

از دودکش کشتی، دود برخاسته بود، دودی که دود نبود، نگرانی های یک ملت بود (چلیک، ۲۰۱۶)

۷.۳.۲. «۱۹۱۹-۱۹۲۲» جنگ ترکیه و یونان

شکست امپراتوری عثمانی در اینجنگ، باعث شد آزار و اذیت مسلمانان موضوع بسیاری از شعرها شود. در اشعار مربوط به این دوران دین در درجه ی اول، و میهن و ملت مفاهیمی هستند که بروز پیدا می کنند و شاعران علاوه بر توصیف محیط جنگ به یادآوری ارزش های مقدس می پردازند. در شعر های این دوره یاس و امید را می توان در کنار هم دید. در این شعرها، هم سربازان ترک تجلیل می شوند و هم به تضعیف روحیه ی سربازان دشمن و نوعی رجز خوانی پرداخته می شود. در این دوره نگاهی ارزشی به جنگ وجود دارد. رویکردی که از خطوط مقدم جبهه گزارش می دهد و خاطرات رزم و چگونگی شهید شدن افراد را بیان می نماید. همچنین در این زمان حفظ و دفاع از ارزش های دینی- ملی در اولویت است. (گران، ۲۰۱۳: ۸)

۴.۲. «۱۹۲۰-۱۹۴۰» شعر آزاد ناظمی و سوسیالیستی

شعر سوسیالیستی نوعی شعر است که مردم و مشکلات آن ها را توصیف می کند. اشعار ناظم حکمت و رفعت ایلگاز نمونه هایی از این نوع شعر است. در آغاز قرن ۲۰ با توجه به جنبش های سیاسی و اجتماعی که همزمان در سراسر جهان در حال پیشرفت بودند یک جنبش ادبی تازه به وجود آوردند که ریالیسم اجتماعی یا ریالیسم سوسیالیستی نامیده می شود. این جریان که به مشکلات کارگران، تناقض سرمایه داری و جامعه کارگری و مشکلات آن می پردازد نماینده ی دیدگاه هنر در خدمت اجتماع است. این جریان شعر در ترکیه از فتوریسم تاثیر به سزایی گرفته است. (هوکا، ۲۰۱۲: ۲)

مرده ها می جنگیدند، ما آتش ها و خیانت ها دیدیم و آنان که در بازار خونین بانکداران سرزمینشان را می فروختند/ و آنان که از ترس جانشان میان جنازه ها می خوابیدند (ناظم حکمت، ۱۹۱۸).

۲. ۵. «۱۹۲۳-۱۹۴۰» ادبیات ترکیه در دوره ی جمهوریت (ادبیات ناسیونالیسم)

در سال های (۱۹۲۳-۱۹۴۰) با تاثیر از وحدت ایجاد شده که ناشی از جنگ استقلال و اصلاحات بود جریان ادبیات ملی ترکیه شکل می گیرد و هنرمندان موضوع آنا تولی و ملیت را مورد توجه قرار می دهند. در این زمان ادبیات و هنر از فرهنگ و تمدن غرب تاثیر می پذیرد اما غرب زدگی و تسلیم در برابر غرب تقبیح می شود. در این دوران زندگی اجتماعی توأم با فرهنگ عامه و فولکلور در آثار ادبی بازتاب پیدا می کند. انعکاس مسائل اجتماعی و فرهنگ عامه در ادبیات باعث می شود که تمایز بین زبان نوشتاری و زبان گفتاری از بین برود. (هوکا، ۲۰۱۲: ۶)

ادبیات ترکیه در این دوران شخصیت سوسیالیستی پیدا می کند و دارای درکی واقع گرایانه می شود. با این وجود شاعران دوران ملی تا سال ۱۹۴۰ (جنگ جهانی دوم)، همچنان تحت تاثیر جنبش های ادبی قبلی یعنی ادبیات عثمانی و جریان های سنتی می مانند.

۲. ۶. «۱۹۳۹-۱۹۴۵» جنگ جهانی دوم

با این که ترکیه مستقیماً به جنگ جهانی ورود پیدا نمی کند اما از تاثیرات جنگ آسوده نمی ماند. جنگ جهانی دوم که به طور غیر مستقیم جامعه و اقتصاد ترکیه را تحت تاثیر قرار می دهد بر شعر نیز اثر خود را می گذارد. شاعران ادبیات ترکیه که به خاطر جنگ جهانی اول و جنگ استقلال با مفهوم جنگ آشنا هستند، به ویژه شاعران رئالیست-سوسیالیست نسل ۴۰، تأثیرات جنگ بر بشریت را، در اشعار خود بیان می کنند. وجه مشترک این شعرها ضد جنگ بودن آن ها و دفاع از صلح در برابر فرهنگ جنگ است. البته با وجود این اشتراک دو رویکرد در شعر

جنگ این دوران وجود دارد: رویکرد ایدئولوژیک (سیاسی) و نگاه انسان گرایانه. رویکرد ایدئولوژیک را تنها در شاعران نسل ۴۰ ادبیات ترکیه می توان یافت که دارای تفکر مارکسیستی هستند و با نوشتن شعر ضد جنگ در واقع می خواستند مخالفت خود را با امپریالیسم و فاشیسم نشان دهند. در این رویکرد شعر کارکرد شعاری و تبلیغاتی پیدا می کند و زیبایی شناسی در درجه ی دوم اهمیت قرار می گیرد. در واقع در این رویکرد شعر به عنوان ابزاری در خدمت ایدئولوژی قرار می گیرد.

در رویکرد دوم که رویکرد رئالیسم-سوسیالیستی است، شاعران فارغ از توجه به ایدئولوژی خاص، نگاهی بشر دوستانه دارند و این نگاه باعث خلق اشعار ضد جنگی می شود که با حس اندوه توأم است و سعی دارد ویرانی ها، رنج ها و بلایای ناشی از جنگ را نشان دهد و به موضوعاتی مثل زیبایی زندگی، برادری، مردم، شر جنگ، ضرورت صلح و... پردازد (آتای، ۲۰۱۴: ۵۲). ویژگی مشترک شاعران نسل ۱۹۴۰ این است که آنها جهان بینی سوسیالیستی را در پیش گرفته اند. آنها دیدگاه انتقادی نسبت به اقتدار سیاسی و اداری دارند و در کنار مفاهیم ضد جنگ به مسائلی مثل: ستم سیاسی، ستم انسانی و استثمار، زندگی سخت و فقیرانه جوامع کارگری و ... می پردازند.

شاعران این نسل موقعیت های لحظه ای و چشم گیر را در قالب زبانی ساده ارائه دادند و توانستند حالات فردی خود را در چارچوب روابط سیاسی-اجتماعی ارائه دهند و همچنان که به مسائل اجتماعی، انسانی و سیاسی پرداختند از روح فردی خود نیز غافل نشدند.

اولین و مهمترین نماینده شعر سیاسی-اجتماعی، ناظم حکمت است که شاعران نسل ۱۹۴۰ را تحت تأثیر عمیق خود قرار می دهد. او نگرش خود را علیه جنگ از طریق امپریالیسم / ضد فاشیسم با نگرشی شعارگونه مطرح کرد. مخالفت او با امپریالیسم در نگرشش برجسته است. چنین رویکردی خاص ناظم حکمت

است به طوری که ما نمی توانیم آن را به عنوان یک نگرش جهانی ضد جنگ بینیم. دیدگاه های ایدئولوژیک شاعران نسل ۱۹۴۰ باعث شد در این دوران مضامین شعری یکسانی ایجاد شود. توجه به این مضامین باعث شد ارزش های زیبایی شناختی شعر، ساختار و زبان مورد غفلت واقع شود و شعری خالی از تصویر و تغزل ارائه گردد. در نتیجه شاعران این نسل با وجود این که ناظم حکمت را الگو قرار داده بودند اما نتوانستند از او پیشی بگیرند و شعری بدون عمق ارائه دادند (آتای، ۲۰۱۴: ۵۲).

از شاعران این دوران می توان اورهان ولی، حسن عزت، ناظم حکمت، سوات تاشر، نیازی آکینجی، اوغلو، جاهیت ایرگات، عمر فاروغ توپراک، اونور گوکجه، عاریف دامار، ملیح جودت، آتایلا ایلهان، مظفر تایپ اوسلو، جاهیت سیتیکی، نجاتی جمالی، آسف حالت چلبی و ... را نام برد.

۷.۲. جریان شعری غریب و جنگ جهانی دوم

در سال های جنگ جهانی دوم شعر ترکیه تحولات مهمی را تجربه کرده است. اورهان ولی، اوکتای فعت و ملیح جودت جریان شعری غریب را راه اندازی می کنند که در ادبیات ترکیه بسیار با اهمیت است. این سه شاعر به طور مستقیم یا غیر مستقیم از جنگ جهانی دوم تاثیر گرفته اند. در این شعرها تأثیرات جنگ جهانی در زندگی اجتماعی و درد و بلایای ناشی از آن مورد بحث قرار گرفته و مشکلات ناشی از جنگ و فجایع انسانی با سبکی طنز آمیز و سیاه، منحصر به اورهان ولی، مورد انتقاد قرار گرفته است. اورهان ولی با نگاهی انسانی درباره ی جنگ سخن می گوید و شاعری ضد جنگ است. این ضد جنگ بودن فقط ضدیت با جنگ جهانی دوم نیست بلکه جنگ را به عنوان یک کلیت مورد نقد قرار می دهد (شاهان، ۲۰۱۴: ۳۸۱).

۲. ۸. ادبیات ضد جنگ

همان طور که پیش از این نیز اشاره شد ادبیات ضد جنگ در ترکیه بسیار برجسته است. پس لازم است به طور ویژه ای در کنار بررسی دوره های مختلف شعر جنگ در ادبیات ترکیه به شعر ضد جنگ نیز پرداخته شود. در ادبیات ترکیه بعد از ناظم حکمت و توفیق فکرت، به سرعت موج ادبیات ضد جنگ ایجاد شد و شاعران فراوانی مثل؛ گولتن آکین، سونای آکین، اوزدمیر آساف و... به این جریان پیوستند (کول، ۲۰۱۴: ۲۶۹).

در این شعرها؛ شاعران شوق خلق جهانی را دارند که تحت سلطه ی برادری، برابری و صلح و سازگاری است. بر این اساس این شاعران در شعر هایشان جنگ را بی معنی دانسته و از هزینه های سنگین مادی و معنوی آن انتقاد می نمایند و به زندگی افراد در دوران جنگ می پردازند. ادبیات ضد جنگ ترکیه پیش از هر چیز واقعیت های تلخ جنگ را نشان می دهد و به زندگی قربانیان جنگ می پردازد؛ قربانیانی که آسیب های برگشت ناپذیر دیده اند.

اعتقاد و اندیشه ای که در گفتمان ضد جنگ، شاعر می خواهد به مخاطب القا کند، این است که جهانی بدون جنگ ممکن و ضروری است. شعر ضد جنگ خواننده را با علل جنگ رو به رو می کند و مفهوم واقعی جنگ را بازگو کرده و علل تشدید آن را بیان می نماید. هدف اصلی این شعرها این است که در خواننده این آگاهی را ایجاد کند که، زندگی در جهانی آرام و عادلانه به نفع همه خواهد بود. این شعرها اشتیاق مردم را برای ایجاد جهانی که در آن چنین آگاهی به عمل تبدیل شود برمی انگیزد و برای رسیدن به چنین منظوری به بیدار کردن سرشت و تفکر مشترک انسان ها می پردازد. (کول، ۲۰۱۴: ۲۷۲)

یکی از موضوعات محوری در اشعار ضد جنگ، قربانی شدن کودکان است. کودکان که بی گناه ترین قربانیان جنگند نمادی از آینده ی هر ملتی هستند. قربانی

شدن کودکان یعنی قربانی شدن آینده ی یک کشور و از بین رفتن تمام امید ها و آرزو ها:

مامان ، من به این فروشگاه اسباب بازی نمی روم/ در آنجا توپ ، هواپیما و تانک است /من عاشق اسب شاخدارم هستم/ لگد نمی زند و گاز نمی گیرد/می خواهم زندگی کنم/مامان ، من وارد این فروشگاه اسباب بازی نمی شوم/ در آنجا توپ ، قایق ، تانک است (کاهیت ایر گات).

یکی از مفاهیمی که هر از گاهی در شعرهای ضد جنگ به کار می رود ، مفهوم "کودک سرباز" است . سربازان کم سن و سالی که هنوز مفهوم زندگی و مرگ را نمی دانند و ایدئولوژی حاکم بر جنگ را نمی شناسند به خاطر غلبه ی روح حماسی در دوران جنگ ، تفنگ به دست می گیرند و به میدان می روند . بدین گونه ، کودکانی که سرمایه ی انسانی یک ملتند و وظیفه ی هر حکومتی حفظ امنیت و رفاه آن هاست ، جانشان را در جنگ از دست می دهند .

"پسرک مو بوری که به جنگ رفته ای/دوباره همینقدر زیبا برگرد/بوی دریا بر لبهایت/ و نمک بر مژه هایت / پسرک مو بوری که به جنگ می روی/ دوباره همین قدر زیبا برگرد (اورهان ولی ؛ رفتن به جنگ)

وقتی کلمات "جنگ" و "کودک" در کنار هم در یک زمینه ادبی استفاده می شود ، بدون شک یکی از اولین نام هایی که به ذهن خطور می کند ناظم حکمت است . ناظم حکمت در شعر هایش به خواننده هشدار می دهد که کودکانی که آینده و سرنوشت بشریت را می سازند ، ممکن است در جنگ بمیرند . در این زمینه شعر هایی مثل اجازه ندهید ابر ها انسان بکشند ، ماهیگیر ژاپنی و دختر بچه را از ناظم حکمت می توان نام برد . البته باید گفت اگر چه ناظم حکمت برداشت انسان گرایانه و ضد جنگ دارد با این حال ، از صمیم قلب از مبارزه مردم استثمار شده علیه قدرت های امپریالیستی برای کسب استقلال خود حمایت می کند.

آن که بر درها می کوبد منم / که بر در ها یکی یکی می کوبم و نمی بینیدم /

مرده ها را که نمی توان دید / ده سال می گذرد که در هیروشیما مرده ام / در این ده سال دختری هفت ساله مانده ام / کودکان مرده بزرگ نمی شوند /

گیسوانم آتش گرفت و چشمانم سوخت / جزغاله شد / مشتی خاکستر شدم
 که به هوا پاشید / دیگر هیچ از شما نمی خواهم / دختری که خونس سوخته ،
 آبنبات قندی نمی خورد / بر در هایتان می کوبم / که امضا بدهید و کودکان نمیرند /
 نمیرند و آبنبات قندی بخورند . (ناظم حکمت)

۲. ۸. پانتر کیسم

در میان جنبشهای فکری پس از سلطنت مشروطه دوم ، جنبش ترکیسم در مقایسه با سایر سیستمهای فکری سهم بیشتری در تحول فرهنگی و سیاسی داشت . ضیا گوک آلپ به عنوان یکی از پیشگامان سیستم فکری پان ترکیسم ، در مقاله ها ، شعرها و قصه های خود نظریاتی درباره ی این مفهوم ارائه داد و باعث شد این رویکرد موضوع اصلی در متون ادبی دوره بعد از مشروطه ی دوم شود . بر این اساس نوعی تقابل بین مردم ترک و دیگران مبنای هویت ملی گشت و در این نگرش دیگری به عنوان مخالف و دشمن در نظر گرفته شد . این نگرش نوعی پان ترکیسم خشن را ایجاد کرد و باعث شد شخصی مثل ضیا گوک آلپ در اشعارش ضدیت با ملت های غیر ترک را نشان دهد . در این میان یونانی ها به عنوان جبهه ی مخالف ترکیه ، تصویر دشمن خبیث را یدک کشیدند . البته باید توجه داشت که گفتمان ملی گرایانه از همین رویکرد نشات گرفت . نباید فراموش کرد که ناسیونالیسم ترکی در منطقه ی بالکان جوانه زد . اقلیت های عثمانی در منطقه بالکان ، سرکوب ، تحقیر ، محرومیت و خشونت علیه ترکان را تجربه کردند که باعث ایجاد نگرش پانترکیسم و ملی گرایی ترکی شد . علاوه بر این در دورانی که امپراطوری عثمانی در حال فروپاشی بود نیز ، افراد با نوعی بحران هویت مواجه شدند ؛ تغییر سیستم جهانی و ترسیم مجدد مرزها باعث شد در کنار این بحران هویت ، افراد به

بازسازی مفهوم هویت نیز پیردازند. در این میان اهالی ادبیات حتی آزادانه تر و خلاقانه تر از مورخان به این مساله ی هویت تازه ی ترکی که ناشی از انتقال از عثمانی به ترکیه جدید بود، پرداختند (دونماز، ۲۰۱۴: ۵۱۹).

در این میان متون ادبی کاملاً تحت تاثیر جریان های اجتماعی و حرکت های روشنفکرانه است. با رشد جریان پانترکیسم، روشنفکران با نوشتن رمان های عامه پسندانه و شعر سعی داشتند توده ی مردم را با خود همراه کنند. بر این اساس با الگو برداری از ضیا گوک آلپ سبک و معیار های شعر ترکی تغییر یافت و نوعی ساده سازی در شعر و ادبیات صورت گرفت که قابلیت همراهی با جریان های روشن فکری را به آثار می داد. البته باید توجه داشت که این جریان های روشن فکری بیشتر از جنبه های سیاسی به مساله ی ترکیسم و ناسیونالیسم می پرداختند و آنچه به همت ضیا گوک آلپ در ادبیات اتفاق افتاده بود از منظر جامعه شناسی ناسیونالیسم را به تصویر می کشید (همان).

۹.۲. ادامه ی ادبیات ملی

این جریان شباهت هایی به شعر دوره ی جمهوری دارد و می تواند به نوعی ادامه دهنده ی همان جریان باشد اما از نظر مضمون با آن متفاوت است. این جریان تاثیر بسیاری از فرهنگ عامیانه گرفته است و ریشه در شعر عامیانه دارد. در این جریان درک ملی گرایانه غالب است. و در دورانی که تاثیرات جنگ استقلال ادامه داشت تحت تاثیر جنبش ناسیونالیسم در جهان شکل گرفت. این جریان به دلیل ماهیت ملی گرایانه اهمیت زیادی به زبان ترکی میداد طوری که قوانین زبانی زبان های خارجی کنار گذاشته میشد و به جای این کلمات معادل ترکی آن ها استفاده می شد. از جمله شاعران این جریان می توان عارف نیهات آیسرا را نام برد که معروف به شاعر پرچم است و احساسات مذهبی و ملی و قهرمانی را به زبانی ساده می سراید (هوکا، ۲۰۱۲: ۶).

۱۰.۲. جنبش آبی

پس از جنگ جهانی دوم (انسان)، (زندگی) و (جهان)، مفاهیم برجسته ای می شوند و بسیار مورد توجه قرار می گیرند. این اتفاق باعث می شود مشکلات مردم و میهن و اجتماع بسیار مورد توجه روشنفکران و شاعران و نویسندگان قرار بگیرد. در همین راستا جنبش آبی توسط آتیلا ایلهان و فرید ادجو، احمد اوکتای و... شکل می گیرد. آبی رنگی است که نشان دهنده ی آزادی و صلح است. در این جنبش نیز رویکردی سوسیالیستی دیده می شود و آتیلا ایلهان که نماینده ی برجسته ای در این گروه است به مضامینی مثل جنگ و قهرمانی می پردازد و با تلفیق رئالیسم اجتماعی و عشق سعی می کند اتفاقات تاریخی، اجتماعی و... را در شعر بگنجاند. (هوکا، ۲۰۱۲: ۸)

۱۱.۲. جنبش جدید شعر سوسیالیستی «۱۹۶۰-۱۹۸۰»

به خاطر آزادی ارایه شده توسط قانون اساسی در سال ۱۹۶۱، شاعران این نسل تحت تاثیر فضایی قرار می گیرند که انتشار کتاب های ناظم حکمت آزاد شده و مجلات سیاسی به طور گسترده ای خوانده می شود. شاعران ریالیست سوسیالیست که فلسفه ی مارکسیستی را در پیش گرفتند و بیشتر بر سیاست های اجتماعی و معاصر متمرکز بودند و شعر هایی بودند که سعی داشتند مشکلات مردم در طبقه ی کارگر را از منظر سیاسی آشکار کنند. شاعرانی مثل آتاول بهرام، عصمت اوزل، اوزکان مرت و... جزو این جنبش به حساب می آیند. بعد از این جریان؛ جریان شعر سوسیالیستی پست مدرن شکل می گیرد که تا سال ۱۹۷۰ ادامه دارد. (هوکا، ۲۰۱۲: ۸)

نتیجه گیری

ادبیات ترکیه جریان های متعهد فراوانی را تجربه کرده است که از آن جمله می توان دو جریان مهم ناسیونالیستی و رئالیسم سوسیالیستی را نام برد که همواره در ترکیه مورد توجه شاعران و نویسندگان بوده اند. شاعران ترکیه بعد از گذر از دوران مشروطه و جنگ جهانی اول خود را به طور کامل از ادبیات عثمانی جدا کرده اند و از ادبیاتی ارزش محور تبدیل به ادبیاتی انسانی، واقع گرا و ضد جنگ شود. آنچه در ادبیات ترکیه مهم است انسجام و یک دستی موجود در آن است، به نحوی که همواره می توان برای شاعران متعدد سویه ای مشترک و یکسان در نظر گرفت و جهت گیری فکری و هنری آن ها را در قالب های کلی و منسجم تعریف کرد. در این میان شاعران بزرگی مثل ناظم حکمت، اورهان ولی، آتیلایلهان و... توانسته اند به عنوان الگوهای ادبی مناسب نگاهی انسانی، جامعه گرا و ضد جنگ را بین شاعران ترک تثبیت کنند و باعث شوند ادبیات ترکیه همواره محفلی برای نمود والاترین مفاهیم باشد و با بیداری و هشیاری تمام، نسبت به آنچه در جهان و برای انسان رخ می دهد حساسیت نشان دهد.

تعارض منافع: نویسندگان این نوشتار تعارض منافی در مورد این مقاله ندارند.

فهرست منابع

۱. آتای، عایشه. (۲۰۱۴). بررسی تطبیقی جنگ در اشعار ناظم حکمت و رسول روضه. مجموعه مقالات هم اندیشی بین المللی جنگ و ادبیات. دانشگاه ساکاریا، ترکیه
۲. انجمن ادبیات ترکی. (۲۰۰۷). Türk Edebiyatı Derneği.
۳. جهانشاهی افشار، علی و یزدی زاده، فاطمه، ۱۳۹۶، بررسی مولفه های پایداری و عنصر تعهد در شعر ناظم حکمت، نخستین همایش ادبیات مقاومت با محوریت شهدای دانشجو استان خراسان شمالی، بجنورد
۴. چلیک، احمد. (۲۰۱۶). Kurtuluş Savaşı ile ilgili şiirler Nedir. <https://civilica.com/doc/746918>
5. Kaynak: <https://kurtulus-savasi-ile-ilgili-siirler.nedir.org>
۶. دونماز، اردم. ۲۰۱۴. معرفی یونانی ها به عنوان دشمن در اشعار ضیا گوک آلپ. مجموعه مقالات هم اندیشی بین المللی جنگ و ادبیات. دانشگاه ساکاریا، ترکیه
۷. دومان، هارون. (۲۰۱۸). ادبیات جنگ. نشریه زبان و ادبیات ترکی <http://azrurmia-turkiye.blogfa.com/post/3701>
۸. زواری رضایی، اکبر. (۱۳۹۲). جایگاه ادبیات ترکی در جهان.
۹. ساغلام، عایشه. (۲۰۱۴). نگاهی به جنگ در اشعار یحیی کمال.. مجموعه مقالات هم اندیشی بین المللی جنگ و ادبیات. دانشگاه ساکاریا، ترکیه
۱۰. سیفی اعلا، محمد امین. (۱۴۰۰). درآمدی بر ادبیات ترکیه، مطالعات شهریار پژوهی، خرداد ماه، شماره ۳۰، ۶۹۳-۷۰۴
۱۱. سعیدی، مهدی. (۱۳۹۵). ادبیات داستانی جنگ در ایران. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی، تهران
۱۲. سنگری، محمد رضا. (۱۳۸۳). ادبیات پایداری، چاپ شده در شعر، ش ۳
۱۳. شاهان، هوردنیا. (۲۰۱۴). جنگ جهانی دوم در ادبیات ترکیه. مجموعه

- مقالات هم اندیشی بین المللی جنگ و ادبیات . دانشگاه ساکاریا ، ترکیه
۱۴. کول ، اردوغان . (۲۰۱۴) . گفتمان ضد جنگ در ادبیات ترکیه . مجموعه مقالات هم اندیشی بین المللی جنگ و ادبیات . دانشگاه ساکاریا ، ترکیه
۱۵. کور آلپ ، صالح ، دومان ، هالوک . (۲۰۰۹) . منابع جدید ادبیات ترکی (جنگ و ادبیات) . دوره بین المللی زبان ادبیات و تاریخ ترکی ، زمستان ۱۶. کوکن ، حسن . (۲۰۲۰) . ادبیات جنگ ترکیه .
۱۷. گران ، بهانور . (۲۰۱۳) . بالکان در شعر ترکی از تنظیمات تا جمهوری . گروه زبان و ادبیات ترکی ، دانشگاه هاکتب
۱۸. شاکر ، عمر . (۲۰۱۸) . حکایت های چاناک قلعه در ادبیات ترکیه .
۱۹. محسنی نیا ، ناصر . (۱۳۸۸) . مبانی ادبیات مقاومت معاصر ایران و عرب ، نشریه ادبیات پایداری ، دانشکده ادبیات و علوم انسانی ، دانشگاه شهید باهنر کرمان ، سال اول ، شماره اول ، ص ۱۴۴-۱۵۸
۲۰. شریف پور ، عنایت اله ، بصیری ، محمدصادق ، و افتخاری ، طاهره . (۱۳۹۸) . واکاوی نمودهای مبارزه و پایداری در نفثه المصدور . ادبیات پایداری (ادب و زبان نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی کرمان) ، ۱۱ (۲۱) ، ۱۷۹-۱۹۷ .
۲۱. هوکا ، دنیز . (۲۰۱۲) . جزوه ی جریان های ادبیات معاصر ترکیه
22. <https://www.turkedebiyati.org/islamiyetin-kabulunden-sonraki-turk-destanlari>
23. Duman, H. H.(2018). Savaş Edebiyatı / War Literature, Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi,99-110
24. ULU, Cafer.(2022). “Çanakkale Muharebeleri Sırasında Basının Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Harp Mecmuası Örneği”, Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı, Yıl: 10 Bahar, Say, Çanakkale: ÇOMÜ Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi Yayınları.
25. ŞEHİSUAROĞLU, Halûk Y.(1937). “Harp Edebiyatı”, Yücel, , C. VI, nr: 31, Eylül.

